

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך ווען - גליון תר"ם - א

פרקי אבות פרשת חקת תש"ע לפ"ק

וכבר הקשה במהרש"א שם, דשני מאמרים אלו סותרים עצמם, דכאן אמרו שהבאר היתה בזכותה של מרים, ובגמרא בבא מציעא הנ"ל אמרו שהיו בזכותו של אברהם. עוד הקשה במהרש"א, דכיון שהזרה בזכות שניהם, כל שכן שלא היתה להסתלק כלל בזכותו, וכתב דנסתלק כדי להורות ולהניד לישראל שבזכותה היתה עד היום ע"ש. גם יש להבין, כיון דמתחלה לא היה די זכותו של פרנס אחר להשלשה מתנות, והוצרכו לכל מתנה זכותו של פרנס אחר, אם כן איך חזרה אחר כך הבאר בזכות שניהם.

ונראה דכל זמן שהיתה מרים חי עמהם במדבר, לא הוצרכו לזכות הדורות הקודמות, ובזכותה לבדה זכו להבאר. אך כשנסתלקה מרים הרי נסתלקה זכותה, וזכות משה ואהרן ניצלו לישראל כבר לירידת המן ועניני כבוד, ולא היה מים לעדה, מכל מקום זכות שניהם גרמו שיתעורר לישראל זכות אברהם שאמר יקח נא מעט מים, ובזכותו 'חזרה' הבאר. ואם כן הבאר מתחלה היתה בארה של מרים, ושוב במיתתה קיבלה ישראל בזכותו של אברהם, ובאר זו חפרה שרים זכרה נדיבי עם, וכאשר נסתלקה מרים ונסתלק הבאר, אז חזרו בזכותו של אברהם. ולכן כאשר אמרו כעת השירה על חזרת הבאר, אמרו, במחוקק 'במשענתם' (כא-יח), שזוהו בזכות אברהם שאמר יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם 'והשענו' תחת העין, בזכותו של אותו זקן שילם ה' לבניו את הבאר. ובהיות שאברהם אמר יקח נא מעט מים על ידי שליח, הוצרכו כעת לדיבורו של משה ואהרן שיתנו מימיו.

ובאור החיים הק' כתב, או ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה, באר חפרה שרים וגו' (כא-יח), דאפשר כי שירה זו על התורה אמרה, ובה גם כן לא נקרא תגר על הדור ההוא למה לא שוררו שירה חדשה, כשנתנה להם תורה מורשה, אשר לה נאווה תהלה, כי ודאי היא זאת שירת התורה שנקראת באר מים וכו', לפי שהתורה נמשלה למים (תענית ז: ע"ב). ובאמת דרשו חז"ל (עירובין נד.) פסוקי שירה הללו על התורה, וממדרב מתנה וכו' ע"ש.

ונראה על פי מה שכתב בשם הגדולים להחיד"א (מערכת גדולים אות ח), שסיפר הרה"ק רבי חיים ויטאל זצ"ל חז"ל, שכשאתי אצל מורי הארז"ל ללמוד ממנו זאת החכמה, היא חכמת הקבלה, אז כל מה שלמד ממנו היה שוכת, ולא היה יכול להשיג שום דבר, והלך מורי ז"ל למבראי והולכני עמו, ושם היה ספינה קמנה, וכשהינינו מהלכים בספינה בתוך המים כנגד העמודים של בית הכנסת הישן, לקח מורי ז"ל כוס אחד ומילא אותו מים מבין העמודים, והשקה אותי, ואמר לי, עכשיו תשיג כזאת החכמה, כי אלו המים ששתית היו מבארה של מרים, ומאז ואילך התחלתי להכנס בעומק החכמה הזאת ע"כ. ומקורו בברי עין חיים (שער הנחת הלמוד פ"א), והובא גם בבני יששכר (אייר א-י).

ואם כן כמו שנתעלו ישראל במדבר באבילת לחם אבירים, לחם שמלאכי השרת אוכלים, כן זכו להשגת סודות התורה בשתיית מים בארה של מרים. וכאשר נתנו שירה על הבאר, לא רק על גשמיית המים לרבות צמאם נתנו הודאה, אלא גם על השגת עומק התורה וסודותיה שזכו עבודה, על כן אמרו שירה זו על התורה.

ובזה נראה לבאר מה שאמר הכתוב, ויצאו אל מדבר שור, וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבאו מרתה וגו', ויורוהו ה' עין וישלך אל המים וימתקו המים, שם שם לו חוק ומשפט שם נסח (שמות טו-כב). ובגמרא (בבא קמא כב.) דורש רשומות אמר, אין מים אלא תורה שנאמר (ישעיה נה-א) הוי כל צמא לבו למים, כיון שהלכו שלשה ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני, ומפסיקין בשלישי וברביעי וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו בלא תורה שלשה ימים ע"כ.

וי"ש לומר דהפשט והדרש עולים בקנה אחד, שהלכו שלשה ימים בלא תורה, ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם, היינו שגם אחר שמצאו מים זו תורה, לא יכלו לרדת לסוף דעתה ולהשיגה בראוי, והיו הדברים מרים. אמנם ה' המשיך להם במים הללו ששתו חכמה ובינה, כדרך הווכים השותים מבארה של מרים, וימתקו המים. ואמר הכתוב, שם' באותה באר מים, שם לו חוק ומשפט, הניח והטמין ה' כח השגת חכמת התורה, ושם נסחו, נתעלו ישראל ברום המעלה.

ואיתא במכילתא (פ' יתרו) ויחד יתרו על כל המובה וגו' (יה-ט), רבי אלעזר המודעי אומר, במסובת הבאר הכתוב מדבר, אמר לו הבאר הוה שנתן לנו המקום, אנו מועמים בו מעט יין חדש. מעט יין ישן, מעט חלב, מעט דבש וכו' ע"ש. וחזון מכוונתו הפשוטה, שכמו שבמין מעט מים כל המאכלים (וימא עה.), כן בהבאר מעט מים כל המשקאות, הוא רמז גם על מעט התורה שזכו להשיג על ידה, שאמרו חז"ל (תענית ז: ד) דנמשלו דברי תורה ליין ולחלב, ומתוקה מדבש ונופת צופים (תהלים יט-א).

במשנה (אבות ה-י) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' ע"כ. ושלשה דברים הללו מסודרים בג' סדרי תורה על הסדר, פי הארץ בפרשת קרח, פי הבאר בפרשתנו, ופי האתון בפרשת בלק.

ובספר דברים נחמדים (לבעל בני יששכר) כתב חז"ל, שמעתי מכבוד מחותני הקדוש מוהר"ג [מזידימשוב] זצוק"ל, שמה שיש בקבלת הקדמונים להעביר מחשבה זרה מן התפלה, לומר ג' פעמים פי פי פי, הוא על שלש פיות הללו, ואינו יודע כעת המעט, אבל צינתי לזכורת עכ"ל. ומקורו בספר הגן (והובא במגן אברהם או"ח ריש סימן צח), לבטל מחשבה רעה בשעת התפלה יאמר ג' פעמים פי פי פי, ואחר כך ירוק ג' פעמים, ולא ירוק לגמרי אך בדרך נחת, והלשון תהא בין שפתים בשעת הרקיקה, ובודאי תלך המחשבה ע"כ. וסיים עלה במגן אברהם, ואינו נראה לי לעשות זה בתוך תפלת שמונה עשרה, הדיו הפסק וכו' ע"ש.

ובהיות דליכא מידי דלא רמזי באורייתא, אתנח כיה סימנא כמה שאמר הכתוב (תהלים קמט-י) רוממות א-ל בגרונם וחרב פיפיות בידם, והיינו כאשר עומדים בתפלה ואומרים רוממות א-ל בגרונם, ובא לפניהם מחשבות המבלבלים אותם, או חרב פיפיות בידם, יש להם חרב נגד זה, להזכיר השלשה פיות. ועל זה נאמר (שם יט-יח) הדיו להצון אמרי פי', מה שאני מוכיר ג' פעמים פי, ובהו יהיה 'הגיון לבי לפניך', להנצל מהמחשבות זרות העולות בלבי.

ושמעותי בפרש בשם ספר שם משמעון, דשלשה פיות אלו באים לרמוז על מאמרם (אבות ג-א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו'. ואיתא בירושלמי (סופה ב-ב) אמר רבי לוי ושלשתן דרש מתוך תיבה אחת, וזכור את בוראך בימי בחורותך (קהלת יב-א), בארך, בורך, בוראך. בארך ממקום שבאת, בורך למקום שאתה הולך, בוראך לפני מי שאתה עתיד ליתן דין וחשבון ע"כ. ואלו הן השלשה פיות, פי הבאר מאין באת, פי הארץ ולאן אתה הולך, ופי האתון שהתוכח עם בלעם על מעשיו, רומז לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ושלשה פיות אלו מבטלים כח היצר המבלבל את האדם ע"כ.

ונראה דאיתא בגמרא (בבא מציעא יז.) אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל מה שעשה אברהם על ידי שליח, עשה הקב"ה לבניו על ידי שליח וכו'. בשכר המאה וחלב (בראשית יח-ה) זכו למן, בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענין, בשכר יקח נא מעט מים [על ידי שליח]. זכו לבארה של מרים ע"כ.

וי"ש בזה מוסר השכל, שכאשר אדם עושה חסד עם חבירו, לא עושה זאת לאחרים, אלא עושה בזה חסד לבניו אחריו, שהרי הקב"ה שילם החסד של אברהם בפומרוט לבניו במדבר, ובשביל סעודה אחד של תמאה וחלב, שילם זאת ה' ארבעים שנה לששים רבוא מבניו. ומה שעשה רק על ידי שליח, אם כי היה מרוד בשחיתות שלשה בקר, ואל הבקר ריץ אברהם, ובקש מישמעאל בנו יקח נא מעט מים, נשתלם לבניו מדה כנגד מדה, רק על ידי שליח.

ועל זה אמרו חז"ל (שבת קמא.) אמר ליה רבי חייה לרביהוהו, כי אתה עניא אקדים ליה ריפתא, כי הויב דלקדמו לבניך. אמרה ליה מילת קא לייטת להו. אמר לה קרא כתיב (דברים טו-י) כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך, ותנא דבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחורז בעולם. רבי אלעזר הקפר אומר, לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו [שלא יבא לידי עניות, דדבר המזוהם הוא לבוא], שאם הוא לא בא, בא בנו, ואם בנו לא בא, בא בן בנו וכו' ע"כ. ועל זה הודויר התנא (אבות א-ה) יחי ביתך פתוח לרווחה ודיו עניים בני ביתך, היינו שכאשר אתה עושה חסד עם העני, תחשוב כאלו אתה עושה זאת לבני ביתך, כי באותה מדה שאתה מתנהג עם העני, יתנהגו עם בניך אחרך.

אמנם בגמרא (תענית ט.) אמרו, שלשה פרנסים מובים עמדו לישראל, אלו הן, משה ואהרן ומרים, ושלש מתנות מובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן. באר בזכות מרים, עמד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר, שנאמר ותמת שם מרים (במדבר כ-א), וכתיב בתורה ולא היה מים לעדה, וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלקו עניני כבוד, שנאמר וישמעל הבועני מולך ערד (במדבר לג-ט), מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן נסתלקו עניני כבוד, וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל, והיינו דכתיב ויראו כל הקהה כי גוע אהרן (שם כ-כט), אמר רבי אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו וכו', חזרו שניהם בזכות משה, מת משה נסתלקו כולן, שנאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד (זכריה יא-ח), וכי בירח אחד מתו, והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר, אלא מלמד שנתבטלו שלש מתנות מובות שנתנו על דין, ונסתלקו כולן בירח אחד ע"כ.

ואיתא במדרש רבה (ויקרא כב-ד) מעשה כמובח שחן אחד שירד לטבול במבריא, וארעת שעתא ומפת לבורא דמרים, ואסחי ואתמי ע"כ. וכן אמרו (שם במדבר יח-כב) מעשה בשירין אחד סומא שירד במים לטבול, ונדמנה לו בארה של מרים, ומבל ונתרפא ע"כ. ואיתא ברמ"א (א"ח רצ"ט-י) ויש אומרים לדלות מים בכל מוצאי שבת, דבארה של מרים סובב כל מוצאי שבת על כל הבארות, ומו שפוגע בו וישהה ממנו, יתרפא מכל תחלואיו ע"כ. ומקורו מספר כל בו (סימן מא), מעשה באדם אחד שהיה מוכח שחן, והלכה אשתו במוצאי שבת לשאוב מים, ונתעכבה יותר מדאי, ונדמנה לה בארה של מרים, ומלאה כדה מאותו מים, כיון שבאת אצל בעלה כעם עליה, ומתוך כעסו, נפל כדה משכמה ותישבר הכד, ובכל מקום שניתו, נרפא השחן ע"כ. הרי לנו דיש גם כה רפואה בבארה של מרים.

והענין הוא, דאיתא בגמרא (עירובין נד.) חש בראשו יעסוק בתורה שנאמר (משלי א-ט) כי לית חן הם לראשך, חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר וענקים לגרנותיך, חש במעיני יעסוק בתורה שנאמר רפאות תהי לשרך, חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר ושקוי לעצמותיך, חש בכל גופו יעסוק בתורה וכלב בשורו מרפא ע"כ. הרי דכה הרפואה מונחת בתורה הקדושה, וכיון שבבארה של מרים, שם שם לו חוק ומשפט, שיש בה השגת חכמת התורה, על כן גם כה הרפואה ממונה בה.

אמנם אכתי יש להבין, הלא אשה פמורה מתלמוד תורה, וכמו שנאמר (דברים יא-ט) ולמרתם אותם את בניכם, ולא את בנותיכם (קידושין כט:). ואם כן למה היתה הבאר שבה היתה מונחת כה השגת התורה, בזכותה של מרים, הלא מתאים יותר שזה היתה בזכות משה רבן של ישראל. ונראה דהוה על דרך שאמרו (ברכות יז.) אמר ליה רב לרבי חיאי נשים במאי זכין. אמר ליה באקריו בנייהו לבי בנישתא [תינוקת של בית רבן היו רגילין להיוון לומדין כפי רבן בבית הכנסת], ובאתגווי לגבריהו כי רבנן [בית המדרש ששם שונים משנה ותלמוד], ומנמנין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן [ממתנינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת] ע"כ. וכן אמרו (סוטה כא.) בסוטה אם יש לה זכות תולה. ופרך אילמא זכות התורה, הא אינו מצווה ועושה. ומשני נהי דפקדי לא מפקדי, באגרא דמקריין בנייהו, ומתנן בנייהו, ונמנין לגבריהו עד דאתי מבי רבנן, מי לא מפלגי בהדיהו. הרי לנו כי גם לנשים יש זכות תורה, במה שהם מסייעין לבעליהן ובניהן ללמוד תורה, ועל ידי זה חלק בחלק יאכלו.

ומצינו בשירת הים, ותען להם מרים, שירו לה' כי גאה גאה, סוס ורוכבו רמה בים (שמות טו-כא). ופירש בבית יצחק דבהיות שגשמים אין להם זכות תורה בעצמם, רק במה שמסייעים לבעליהם ובניהם, ואם כן יתכן דמסייע אין בו ממש, וליכא שבר על גרמא לחודיה. אמנם כמה שאנו רואים במצרים שהמביע ה' לתוך הים גם הסוסים, ואם המצריים המאו בהמה מה חטא, אלא על כרחך דכיון שהם סייעו להמצריים, עונשם שיהו להמצריים. ואם כן מדה טובה מרובה, דבנפול לעושי מצוה ונותין לו שכר כעושה מצוה (מכות ג.). והוה שאמרה מרים להגשים, שירו לה', גם אתם יכולים לומר שירה, הגם שאין לכם זכות תורה בעצם, מכל מקום אתם מסייעים להתורה, ושכרם שיהו, והראיה כי סוס ורוכבו רמה בים, לא רק להמצרי הרוכב נשבע בים, אלא גם הסוס שמסייע, ודעושי יש גם להגשים זכות תורה ע"כ.

והנה שורש התורה הוא משה רבינו, משה קבל תורה מסיני, וזו היא הגרמא לחיותו של משה, הרי זה מרים אחותו, דאיתא בגמרא (סוטה יב.) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (שמות ב-א), להיכן הלך, אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדרד היה [והוה הכל נשמעין לדבריו], כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (א-כ), אמר לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו. עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו, ואתה אשה גוררתך וזרת מושל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גורת על הזכרים ועל הנקבות [שלא יולדו לא זכר ולא נקבה]. פרעה לא גזר אלא בעולם הזה [שגולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעולם הבא], אתה גורת בעולם הזה ובעולם הבא [שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא]. פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר ותגזר אומר ויקם לך (איוב כב-כח), עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו נשותיהן ע"כ. הרי לנו כי עצם לידת משה רבינו, וכמו כן קיום כל ישראל, היתה על ידי אותה צדיקת מרים.

וייש בזה גם מוסר השכל, אם כי ידעו מה יהא סופן של הילדים הללו, שגולדים הם מתחלה לגזרת מיתה, וגם אם יזכו להנצל ולהתגדל, יהיה סופן לעבדות הפרך בחומר ובלבנים, אף על פי כן העמידו בנים. כי אין תכלית הלידה רק החיים בעולם הזה, אלא הגולדים זוכים אחר כך להי נצחיים של עולם הבא, ועבור זה עצמו כדאי להבא. וכמאמרם (פנהדרין י:) קמן כאימתי בא לעולם הבא, חד אמר משעה שגולד וכו', משעה שסיפר וכו', משעה שנימול וכו', ורבינא אמר משעה שנוגע [משעה שנקלטם הורע במעי אשה, אפילו הפילה אמו ונמחה, יש לו חלק לעתיד] דכתיב (תהלים כב-לא) 'זרע' יעבדנו ע"ש. וה חיווק גדול להאבות שגולדו להם נפלים, כי לעולם הבא ימצאו גם בנים אלו.

ועוד מצינו במרים אך עמדה לו למשה שיוכל להתגדל לנביא ה', שאמר הכתוב בלידתו, ולא יכלה עוד הצניעו וגו', ותשמ בסוף על שפת היאור, ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (שמות ג-ג), לדעת מה יהיה בסוף נבואתה, שהתנבאה עתידה אמי שתלך בן שוישע את ישראל (סוטה ג.). וכאשר שלחה בת פרעה אמתה לקחת אותו, ותאמר אחותו אל בת פרעה, האלך וקראתי לך אשה מניקת מן העבריות (ב-ג). כי פה שעתיד לדבר עם השכינה לא יינק מהמצריות (סוטה יב.). ואם כן מרים היא היא שגרמה שיוכל משה להתגדל

בקדושה ובטהרה ולהיות ראוי לקבל התורה, על כן זכותה גדולה גם בתורה. וזה ראו כל ישראל בהבאר שבה בזכותה, שהיתה בה כה השגת עמקות סודות התורה.

ולזה מתאים מה שאמרו ישראל בשירתם, באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם, שדרשוה חו"ל (עירובין נד.) על התורה. ופירש בו הגר"א (דבר אליהו על איוב בליקושים), כי על התורה נאמר (קהלת ז-יב) כי בצל החכמה בצל הכסף, ונאמר (משלי ג-יח) עין חיים היא למחויקים בה, שגם אותו שאין בכוחו ללמוד בעצמו, ומחויק ביד אחרים שיוכלו ללמוד תורה, גם כן שכרו אותו כמו הלומד בעצמו, כי 'בצל החכמה בצל הכסף'. וזהו 'באר' היא התורה, 'חפרוה שרים', שרי התורה ולומדיה חופרים ומעמיקים בלימודיה ומסתוריה. 'כרוה נדיבי העם', רצה לומר, הנדיבים והעשירים אשר כל עסק שלהם במשא ומתן, המה יקנו את התורה במחיר כספה, ומלת 'כרוה' כמו 'בקברו אשר כריתו לי' (בראשית ג-ח), שהוא לשון קנין. וביאר ואמר כי אלו ואלו חלקם בתורה, אלו 'במחוקק', שהם יחוקקו חקי התורה, ואלו 'במשענותם', במה שהמה תמכין דאורייתא ע"כ.

וכענין זה כתב בתורת משה כפרשתנו, דהנה אם היו האומות העולם מקבלים גם כן את התורה, היו כל ישראל לומדי התורה, והאומות העולם מחויקים אותם. רק על ידי שלא קיבלו אומות העולם, צריכין להיות מישראל שני כתות, יששכר וחובלון. והוה באר חפרוה שרים, לשון ביוש, וחפרה הלבנה (ישעיה כד-ג), אותו הבאר שהשרים שלמעלה מאומות העולם הכלימה וחפרוה ולא רצו לקבלה, כרוה נדיבי העם, הם ישראל בת נדיב, 'במחוקק' היינו לומדי תורה, 'ומשענותם' היינו המחויקים בה ע"ש.

ולפי מה שנתבאר הכוונה, שכאשר ראו ישראל שהשגת התורה על ידי הבאר באתה בזכותה של מרים שפמורה מתורה, על כרחך שיהו מכת גדול זכותה של החוקת התורה, שהעמידה את משה רבינו נותן התורה. ובאגרא דמקריין בנייהו, שבנה היתה חור (רשי" שמות כד-יד), שמסר נפשו בעשיית העגל (רשי" שם לב-ה), ונמנין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן, הוא בעלה כלב בן יפונה (רשי" שם). הרי שמהבאר נופא רואים גדול הזכות של החוקת התורה שבאתה בזכות מרים, ולכן אמרו בשירתם, באר חפרוה שרים, היינו שרי התורה, כרוה נדיבי עם, היינו המחויקי תורה.

ובזה נבוא אל המכוון, לבאר על דרך המוסר, כי מושלשה פיות אלו, יש ללמוד לקח בהשגחה הפרטית שיש מה' על הנבראים, שאור שהשלם הבראה, ברא עוד פיות אלו לזכותן של ישראל בהדרות העתידים לבוא, וברא פי הארץ לעמוד לימינו של משה רועה ישראל במחלוקת קרח ועדתו, ושוב פי הבאר לזכותן של ישראל ארבעים שנה במדבר, ושוב פי האתן לולל בכלעם כאשר בא לקלל את ישראל, הרי לנו מזה שהקב"ה צופה ומכיש עד סוף כל הדורות, ועומד להם לישראל בכל עת צר. ולכן כאשר בא לאדם מושבה זרה בתפלתו, שיהו על ידי שאינו מתעצם בכוחות התפלה, ולא מרגיש שכל חיותו והצטרותו בעולם תליה בתפלתו, על כן יש סגולה כנגדו לומר שלשה פעמים פ"י, להזכירו על השלשה פיות שברא ה' בסופו של הבראה, כדי לעמוד לזכותם של ישראל לעתיד, וממנה ילמד כי גם עליו יש השגחה פרטית, ויתעצם יותר בתפלתו, ויקבל ה' שועתו.

ובהיות שאנו נכנסים כעת לימי הקיץ יש לעזור, כי בדרך כלל הדרך ממועמט את עבודת ה', שמונה קביעת העתים לתורה ולתפלה, ומתירשל על הדרך בדקדוק מאבלי כשרות שלא היה אוכל בביתו, ומה גם הפריצות השוררת בחצונות, ואין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות (סוטה ח.). אבל לעומת זה, מי שנכנס לימים אלו בהכנה מתחלה, יוכל להזימם הימים הללו לימי עליה מופלגת, הלא יש בהם ימים של מנוחה והרחבת הדעת, והבנים והבנות אינם בבית, ויש לו מקום להשלים עצמו בתורה, ויש לקבל על עצמו לימוד מסוים במסתא או בהלכה או במשניות, ללמוד אותה בכל עת פנוי. וכמו כן בתפלה, לא צריך לרוץ למלאכתו, ויש לו זמן מוכשר לבקש רחמים ותחנונים ולהארך בשבתו של מקום במנוחת הנפש, ולדבק עצמו או באהבת בוראו, ומכל שכן בשבתות קודש. ויש להתרגל ללמוד בימים אלו בספר מוסר, ולהתבונן בחובותו בעולמו על מה הוא מתגורר פה בעולם. ולהסתכל בספרן של תולדות צדיקים והכמי ישראל, שיש מוכר גדול מהם, ללמוד ממעשיהם הטובים ומדותיהם הנחמדות, שמשאירים רושם עז על הקורא בהם.

ויסופר על הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל, שהיה מגדולי בעלי המוסר, שאחד שאל אותו, שאין לו רק חמש מינוט שיוכל לקבוע ללמוד, מה ילמוד באותו זמן. והשיב לו שילמוד בספר מוסר. ושאל אותו וכי זה נחוץ יותר מלימוד משניות וגמרא. והשיב לו, אם תלמוד ספר מוסר, או יתוודע לך שיש לך הרבה יותר זמן ללמוד מהחמש מינוטין הללו. – ומה גם כעת שיש מעטעם על כל מקצועי התורה, יש להבין לעצמו מהם כמה שלבו הפיץ, וכמו שמכין צידה גשמי להדרך, כן יש להבין גם צידה לנשמתו.

ואמרו חו"ל (עירובין נד.) חש בראשו יעסוק בתורה, ופירש הר"ח הבית ישראל מגור זצ"ל, כשאדם 'חש בראשו', במחשבות זרות הבאים מכת המומאה, או עצתו 'עסוק בתורה', כי על ידי התורה יכנע ויבטל המחשבות הללו (בית ישראל פ' ויצא תיש). וכן אמרו חו"ל (קידושין ג.) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו ע"כ. וכמו שכתב הרמב"ם בלשון קדשו (ה' איסורי ביאה כב-כא), 'פנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה וכו' ע"כ. – ונוכה לעבוד את ה' מתוך שמחה והרחבת הדעת, עדי נוכח לראות בשמחתן של ישראל במהרה רידן בביאת בן דוד בבי"א. ■

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וועזן - גליון תר"ם - ב

סעודה שלישית פרשת חקת תש"ע לפ"ק

ולכן המושלים ביצרים אומרים, שלא די במה שעושין תשובה מיראה, אלא 'בואו חשבון', יש לתקן גם החשבון, והוה על ידי עשיית תשובה מאהבה, שמהפכין גם הזמן לזכויות, ומעלה כל הימים שעברו לזכות. ובוה תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא, דאם כי שבר מצוה בהאי עלמא ליכא (קדושין ל"ט), מכל מקום על העבירות שנתהפכו לזכויות יש שבר מצוה גם בהאי עלמא, וכמו שכתב בהגדה חדש האביב (בפסקא פסח שהיו אבותינו אוכלים) בשם הקול אריה זצ"ל, על פי מה שכתב בספר העקרים דשכר מצוה הוא בלי גבול, והעולם הזה מוגבל, וכל העולם לא די לשלם שכר מצוה אחת שהוא בלי גבול, על כן השכר הוא לעולם הבא. והנה על העבירה העונש הוא בגבול, ואם מהעבירה נעשה מצוה בתשובה מאהבה, לא תוכל להיות יותר מהעבירה שהיתה מקודם, דריו לכא מן הדין להיות כנידון, וממילא גם השכר שנתהוה ממנה יש לה גבול, ושפיר יתכן להיות שכר על זה גם בעולם הזה ע"ש. ואם כן בתשובה מאהבה תבנה גם בעולם הזה.

ואמר בואו ונחשוב 'חשבוננו של עולם', על פי מה שפירש בדגל מחנה אפרים הכתוב (תהלים פ"ו-ה) 'יספור בכתוב עמים, כי במספרם של אומות העולם יש מספר של אפס, אבל אם מסמיכים לזה מספר א', אז נעשה מזה מספר עשרה ומאה וכו', לפי ריבוי האפסים. וכמו כן כאשר האדם עושה תשובה מאהבה, ומצרף את האלוף של עולם לכל הדברים הרקים והפגמים שהמה אפסים, מתעלים כל המעשים לזכויות ע"כ. והוה בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, איך הוא מספר החשבון שאומות העולם מחשבים, שבהצטרף מספר א' לאפס, גם האפס מתעלה, כן בתשובה מאהבה מתעלים כל המעשים.

גם יש בזה רמז לימי הקיץ המזמזמים ובאים, זמנים שהאדם נטול למנוחת ובריאות גופו, כאשר מכין בהם לשם שמים, שיוכל אחר כך בכוחות רעניים לעבוד את ה' ביתר שאת, ומקיים בכל דרכיך דעהו (משלי ג-ה), אז מעלה כל עניני הגשמיים לה', ונחשב כעובד את בוראו תמיד (ש"ע א"ח סימן רלא). וגם על זה נאמר ה' יספור בכתוב עמים, כי כל עניני גשמיים באמת הם הבל ואפס, וכאשר משים אצלם ככוונתו את אלוף של עולם, הם מתעלים יותר מעבודת המלאכים ברוחניות. ועל זה אמר שלמה בחכמתו, הבל הבלים אמר קהלת וכו', הכל הבל (קהלת א-א), אמת שכל עניני העולם הזה הם הבל הבלים, וכמו שפירש זאת שם במאמרו, אבל זה הוא רק אם 'הכל הבל', כאשר נשאר הכל אפס, שאינו מצרף עמו את האלוף של עולם, ונשאר רק ההבל, אבל המכוין בכל דבר גשמי לשם שמים, הרי זה מתעלה, ואינו הבל.

והמבכה לזה אם עניני הגשמיים שלו הם לשם שמים, הוא כאשר משתדל בכל דבר שיהיה רק על פי דרכי התורה, ובורח מכל נדנדו חטא הכרובה בזה, והוה לסימן שעושהו לשם שמים, אבל אם הליכתו והתנהגותו בזה הוא שלא על פי דרכי התורה, אז יש דין וחשבון יחד, דין על החטא וחשבון על העת היקר שמכובז בזה לריק. — כן יתן ה' שנוכה לקיץ בריא הן בגשמייות והן ברוחניות, לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת, עדי יחונן ה' את עמו לפליטה למזבח, בביאת בן דוד במהרה בידו. ■

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, תבנה ותכונן עיר סיחון (כ"א-כז). בגמרא (כ"ב בתרא ע"ה): המושלים אלו המושלים ביצרים [צדיקים], בואו ונחשוב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה [שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה, או נותן צדקה ומחסר ממונו] כנגד שכרה [המרוכה לעתיד], ושכר עבירה [שלא להשתכר בעבירה עכשיו] כנגד הפסדה [שיפסיד יותר לעתיד], אם אתה עושה כן תבנה ותכונן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא וכו' ע"ש.

ונראה דאיתא במשנה (אבות ג-א) הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו' ע"כ. ויש להבין כפל הלשון 'דין וחשבון'. וכתב בשנות אליהו להג"ר א' (לקוטים סוף משניות זרעים), כי 'דין' היינו שדנין אותו על שעבר העבירה, 'חשבון' הוא שבשעה שעשה העבירה היה יכול לעשות מצוה או ללמוד, וזה 'חשבון' שמחשבים העתים והרגעים שהיו לריק, ומענישין אותו על זה מלבד מה שעונישין על העבירה גופא שעשה ע"כ.

וביאורו על דרך משל, לאדם שמינה פועל לעמוד בחנותו ביום השוק ולמכור סחורתו, והפועל הלך וסגר החנות, ועוד גם זאת ששייך חלק מהכלים שהיו בהחנות. וכאשר באו הבעלים תבעו ממנו, לא רק שישלם ההיוק של הפסד הכלים ששייך, אלא גם מה שהיה יכול להרויח באותן שעות, והוא הפסידו גם זאת. וכמו כן האדם נשלח לעולם הזה לתפקיד המיוחד לו, להרבות במצות ומעשים טובים, וכל יומא ויומא עבדתי עבד, ואם מכובז הזמן וחומא בהם, אז חוץ שעל העבירה יתן דין לשלם היוקו, יתן עוד חשבון על כל הזמנים היקרים הללו, שהיה יכול להרויח בהם מצות ומעשים טובים, והפסידם.

והנה כאשר האדם חוטא ועושה תשובה, אם כי נמחל לו החטא, ולא יצטרך ליתן 'דין' על העבירה, אבל יש עוד חוב של ה'חשבון', שבשעה זו היה יכול לעשות מצות ולא עשה, וביטל הזמן בהבל וריק. אמנם יש עצה לזה, בעשותו תשובה מאהבה, שאמרו חז"ל (יומא פ"ג) שודונות נעשו לו כזכויות, ואם כן ליכא ביטול זמן, כי בשעה שעשה העבירה נחשב לו כאלו קיים מצוה.

ובהקדמה לשו"ת בית אפרים (א"ח) כתב לכאר בזה הפיוט (ליים א' דסוכות) אימתי בחיל כיפור, בעוהת בחשבון הספור, גלתי כהוצדק פור וכו', זכים כיצאו מהללים וכו', והיינו כי סוכות הוא זמן של תשובה מאהבה, כי זכירת הנסים מימי קדם, וחוסה בצילא דמהימנותא, מעורר האדם לאהבת ה'. וביום הכיפורים היתה התשובה מחמת אימת הדין, אימתי בחיל כיפור, ולכן עדיין בעוהת 'בחשבון' הספור, שעדיין לא נפטרתי מהחשבון, אך גלתי כהוצדק וכו', שעל ידי עשיית המצות אחר כך מאהבה שנעשו זכויות, נפטרתי מהחשבון ע"כ. ושמעתי לפרש בזה, ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כ"ג), ובמרדש (תנחומא כ"ב) ראשון לחשבון עונות ע"כ. היינו שביום הכיפורים היה תיקון לה'דין' על ידי תשובה מיראה, ובסוכות יש תיקון להעונות התלויות בחשבון, על ידי תשובה מאהבה.

נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' פנחס אלי' דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' ישראל באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב	
נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' ישראל חיים גנוד נ"ו לרגל תגלחת בנו כמר נתנאל נ"ו	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יואל מאיר הארטמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' נפתלי טעסללער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב